

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Üldalused	2
1.1. Valdkonnapädevus	2
1.2. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene - ja ülene lõiming	3
1.4. Õppe kavandamine ja korraldamine	4
1.5. Hindamine	5
1.6. Õppekeskkond	6
2. Inimeseõpetus	7
2.1. Õppeaine kirjeldus	7
2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	8
2.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu klassiti	11
5. klass - Tervis	11
6. klass - Suhtlemine	13
7. klass - Inimene	17
8. klass - Tervis	19
3. Ajalugu	23
3.1. Õppeaine kirjeldus	23
3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	25
3.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu	26
5. klass - ajaloo algõpetus	28
6. klass - esiaeg ja vanaaeg	29
7. klass - keskaeg	30
8. klass - uusaeg	31
9. klass - lähiajalugu	34
4. Ühiskonnaõpetus	37
4.1. Õppeaine kirjeldus	37
4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	38
4.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu klassiti	41
6. klass	41
9. klass	43

1. Üldalused

Ainevaldkonna õppeainete nädalatundide maht on välja toodud Võnnu Keskkooli põhikooli õppekava üldosas. Ainevaldkonna kirjelduses on välja toodud taotletavad õpitulemused ja õppesisu valdkonnasisene lõiming ning võimalused läbivate teemade käsitlemiseks ning üldpädevuste arendamiseks kooliastme ning klassi kaupa.

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene - ja ülene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse - tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena. Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut. Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärge, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima

ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.4. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning

õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;

3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;

4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;

5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;

6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;

7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäevaelu ja jätkuõpingutega;

1.5. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava ja Võnnu Keskkooli põhikooli õppekava üldosa sätetest.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

1.6. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Inimeseõpetus

Võnnu Keskkoolis õpetatakse inimeseõpetust 5.-8. klassini mahuga 35 akadeemilist tundi õppeaasta kohta. Aineõpe võib olla korraldatud ühe lühikese tunnina läbivalt õppeaastas või ühe pika tunnina poolaastas.

2.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamussavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäeva eluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid. Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäeva elu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms. II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms. III kooliastme

inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku.</p> <p>2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.</p> <p>3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.</p> <p>4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.</p> <p>5. Mõistab üldtunnustatud käitumisharjumuste ja seaduste järgimise vajalikkust.</p> <p>6. Tunneb liiklusreegleid.</p> <p>7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.</p> <p>8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.</p>	<p>1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.</p> <p>2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.</p> <p>3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.</p> <p>4. On loov ja ettevõtlik.</p> <p>5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.</p> <p>6. Kirjeldab tõhusaid</p>	<p>1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.</p> <p>2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.</p> <p>3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.</p> <p>4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.</p> <p>5. On loov ja ettevõtlik.</p> <p>6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.</p> <p>7. Teab, et inimesed</p>

<p>9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.</p> <p>10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.</p> <p>11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.</p> <p>13. Oskab oma tervist hoida.</p> <p>14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.</p> <p>15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.</p> <p>17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.</p> <p>18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.</p>	<p>sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.</p> <p>7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.</p> <p>8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.</p> <p>10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.</p> <p>11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.</p> <p>12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.</p> <p>13. Väärtustab tervist,</p>	<p>erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.</p> <p>8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.</p> <p>10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.</p> <p>11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.</p> <p>12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.</p> <p>13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.</p> <p>14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist</p>
---	---	--

	<p>tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.</p> <p>14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.</p>	<p>seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.</p>
--	---	--

2.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu klassiti

5. klass - Tervis

Õpitulemused	Õppesisu
<p>1.1 Tervis ja tervislik eluviis Õpilane:</p> <p>1) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt 1) unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); 2) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist; 3) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; 4) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;</p>	<p>Tervisenäitajad (mõõdetavad ja hinnangulised), tervist mõjutavad tegurid, stress.</p> <p>Eluviis, toit ja toidugrupid, energia, söögikord, menüü, toidu koostisosad, vitamiinid ja mineraalained.</p> <p>Kehaline aktiivsus, tervisesport, tippsport, kehalised võimed, karastamine, päevakava, tervislik õpikeskkond ja töökoht, puhkus ja uni.</p>
<p>1.2 Murdeiga ja kehalised muutused: Õpilane:</p> <p>1) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; 2) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas; 3) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust; 4) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;</p>	<p>Murdeea tunnused, poiste ja tüdrukute suguküpseks saamine.</p> <p>Erinevad suhted ja seksuaalsus, kaitsevahendid. Suhtumine kehasse ja keha eest hoolitsemine.</p>

<p>1.3 Turvalisus ja riskikäitumine: Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid meediaga seotud ohtudest; selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele; 2) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias; 3) selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid; 4) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele; 5) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi; 6) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, 7) hoidub riskikäitumisest; 8) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi; 9) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine; 10) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 	<p>Turvaline käitumine kodus, koolis ja õues, käitumine liikluses.</p> <p>Eakaaslaste ja meedia mõju ning iseenda vastutus.</p> <p>Internetiohutuse põhitõed.</p> <p>Enesekohased ja sotsiaalsed oskused.</p> <p>Uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.</p>

<p>1.4 Haigused ja esmaabi</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, 2) teab, kust otsida vajaduse korral abi; 3) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; 4) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, 5) hoidub riskikäitumisest. 	<p>Erinevad haigused ja haigustekitajad; Nakkushaigused ja mittennakkushaigused. Käitumine õnnetusjuhtumi korral. Esmaabi põhimõtted.</p>
<p>1.5 Keskkond ja tervis:</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid, milliste tagajärjedeni võivad erinevad otsused viia; 2) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; 3) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 4) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga. 	<p>Tervislik elukeskkond, keskkonna hoidmine. Tervis heaolu tagajana.</p>

6. klass - Suhtlemine

Õpitulemused	Õppesisu
2.1 Mina	Minu omadused ja eneseanalüüs. Enesehinnang

<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; 2) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 3) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi. 	<p>ja - kontroll. Väärtushinnangud.</p>
<p>2.2 Suhtlemine:</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 2) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; 3) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada; 4) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; 5) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme; 6) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi; 7) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 8) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele. 	<p>Vajadused ja suhtlemine.</p> <p>Suhtlemise komponendid.</p> <p>Suhtluskaaslase tajumine. Mõjutamine.</p> <p>Suhtlemisvahendid- ja oskused. Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine. Vabandamine.</p>
<p>2.3 Koostöö:</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning 	<p>Üksteise aitamine, abi küsimine ja vastu võtmine, koostöö.</p> <p>Sallivus ja hoolivus.</p>

<p>lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;</p> <p>2) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.</p>	
<p>2.4 Erinevuste mitmekesisus:</p> <p>Õpilane:</p> <p>1) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud ja tunneb need ära;</p> <p>2) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;</p> <p>3) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;</p> <p>4) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.</p>	<p>Inimeste erivajadused.</p> <p>Eelarvamuste mõju suhetele.</p>
<p>2.5 Sõbrad ja kaaslased:</p> <p>Õpilane:</p> <p>1) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;</p> <p>2) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.</p>	<p>Usaldus, empaatia ja vastutus suhetes.</p> <p>Rühma kuulumise ja kaaslaste mõju.</p>
<p>2.6 Konfliktide lahendamine:</p> <p>Õpilane:</p> <p>1) selgitab konflikti häid ja halbu külgi; 2) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;</p> <p>3) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;</p> <p>4) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate</p>	<p>Konflikti olemus ja tekkepõhjused.</p> <p>Konflikti lahendamise meelespea. Kriitika.</p>

lahenduste eelised ning puudused.	
2.7 Otsustamine ja probleemilahendus: Õpilane: 1) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 2) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; 3) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia; 4) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.	Probleemi tõhusad ja ebatõhusad lahendused. Otsustamine ja vastutus.
2.8 Positiivne mõtlemine: Õpilane: 1) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.	Positiivsed sõnumid kaaslastele. Positiivsed mina-vormis sõnumid. Enda ja kaaslaste positiivsete omaduste valjuhääln/kirjalik sõnastamine.

7. klass - Inimene

Õpitulemused	Õppesisu
<p>1.1 Inimese elukaar ja murdeea koht selles: Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; 2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; 3) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; 4) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel. 	<p>Inimese elukaar ja elutee Inimese areng, kasvamine, füüsilised ja vaimsed muutused elukaare läbimisel.</p> <p>Arenguperioodid. Inimene enda elutee kujundajana, keskkonna ja pärilikkuse mõjutused.</p>
<p>1.2 Mina: Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; 2) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; 3) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus. 	<p>Minapilt ja enesehinnang.</p> <p>Eneseanalüüs.</p> <p>Minapildi hinnanguline ja kirjeldav komponent.</p>
<p>1.3 Inimene ja grupp: Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; 	<p>Konfliktide ennetamine ja lahendamine. Läbirääkimised.</p> <p>Teistsuguste arusaamade ja väärtuste mõistmine.</p>

<p>2) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>3) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>4) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p> <p>5) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes,</p> <p>6) demonstreerib õpitu olulisust toimetulekut rühma survega;</p> <p>7) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid; 8) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest.</p>	<p>Inimene ja grupp. Normid ja rollid, gruppi kuulumise positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Juhtimisstiilid.</p> <p>Murdeealise õigused ja kohustused</p>
<p>1.4 Turvalisus ja riskikäitumine:</p> <p>Õpilane:</p> <p>1) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p> <p>2) eristab enesekohaseid ja sotsiaalseid oskuseid ning oskab neid seostada toimetulekuga igapäevaelus;</p> <p>3) demonstreerib õpitu olulisust inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;</p> <p>4) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>5) oskab eristada legaalseid ja illegaalseid uimasteid.</p>	<p>Enesekohased ja sotsiaalsed oskused.</p> <p>Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega.</p> <p>Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid ning nende liigitamine.</p> <p>Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.</p>

<p>1.5 Murdeea muutused: Õpilane: 1) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; 2) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; 3) selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele.</p>	<p>Kohanemine murdeea muutustega. Varane ja hiline küpsemine. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Naiselikkus ja mehelikkus, soorollid.</p>
<p>1.6 Lähedus murdeeaalise suhetes: Õpilane: 1) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus.</p>	<p>Erinevad kiindumussuhted, lähedus, sõprus. Seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.</p>

8. klass - Tervis

Õpitulemused	Õppesisu
<p>2.1 Tervis: Õpilane: 1) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; 2) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;</p>	<p>Tervis kui heaoluseisund. Füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Rahvastiku tervis. Tervisenäitajad ja enamlevinud haigused. Tervislik eluviis ja tervislike valikute tegemine. Tervisealased teabeallikad. Tervisealaste</p>

<p>3) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;</p> <p>4) analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;</p> <p>5) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>6) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;</p> <p>7) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;</p> <p>8) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;</p> <p>9) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust.</p>	<p>teabeallikate usaldusväärsus ja kättesaadavus.</p> <p>Erinevate tervisele keskenduvate ja abistavaid teenuseid pakkuvate veebilehtedega tutvumine.</p>
<p>2.2 Kehaline aktiivsus ja toitumine:</p> <p>Õpilane:</p> <p>1) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele.</p>	<p>Kehaline aktiivsus. Erinevad kehalise aktiivsuse vormid ja võimalused. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana.</p> <p>Treening, tippsport.</p> <p>Vigastuste vältimine.</p> <p>Toitumine. Toitained ja energia.</p> <p>Toitumissoovitused ja tervisepüramiid. Toidu koostise analüüs.</p> <p>Söömishäired.</p>

<p>2.3 Vaimne heaolu: Õpilane: 1) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida.</p>	<p>Vaimne heaolu. Vaimse heaolu toetamine. Stress ja sellega toimetulek.</p>
<p>2.4 Suhted ja seksuaalsus: Õpilane: 1) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust; 2) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; 3) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; 4) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvormi ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; 5) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele; 6) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.</p>	<p>Suhe, lähisuhe. Suhete loomine ja hoidmine. Armastus. Seksuaalsus. Seksuaalõigused ja seksuaalsed erinevused. Suhtevägivald. Turvaline seksuaalkäitumine. Turvalise seksuaalkäitumisega seotud väärtused ja otsused. Ühiskond ja seksuaalsus. Pornograafia ja prostitutsioon. Seksuaalsus meedias. Soovimatust rasedusest hoidumine ja sugulisel teel levivad nakkushaigused.</p>
<p>2.5 Esmaabi: Õpilane: 1) demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi.</p>	<p>Esmaabi. Haigused, mille puhul inimene võib vajada esmaabi.</p>

3. Ajalugu

3.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste

iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest. Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et

jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
<ol style="list-style-type: none"> 1. Teab ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4. Teab näiteid kodukoha minevikust. 5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemise loos. 6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. 9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu. 2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid. 3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte. 4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal. 5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas. 6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsusekasvu. 7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.

<p>ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.</p> <p>10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.</p> <p>11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.</p> <p>12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.</p> <p>13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.</p> <p>14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.</p> <p>15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.</p>	<p>8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.</p> <p>9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.</p> <p>10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.</p> <p>11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.</p> <p>12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.</p> <p>13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.</p> <p>14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.</p> <p>15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.</p> <p>16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.</p>
--	---

3.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajalooüldmõistete, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid esiajast ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajaloost.

5. klass - ajaloo algõpetus

Eesti ja kodukoha ajaloo näidete põhjal

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat jt; 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid; 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; 4) kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid; 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajaloo perioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut; 6) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid; 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; 8) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid. 	<p>Võimalikud praktilised tööd: ajalooallikate uurimine, sugupuu uurimine ja koostamine, oma elu ajatelje koostamine, kodukoha mineviku uurimine (nt intervjuude abil)</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Eesti Rahva Muuseumi külastus, Tartu ja Tartumaa muuseumite külastused, Võnnu vana koolimaja külastus, Ahjal asuva Friedebert Tuglase muuseumi külastus</p>

6. klass - esiaeg ja vanaaeg

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; 2) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat; 3) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; 4) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; 5) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; 6) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; 7) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 8) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; 9) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel; 10) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus. 	<p>Võimalikud praktilised tööd: ajaloolise asula joonise/maketi koostamine, narratiivi koostamine igapäevaelust esiajal või vanaajal, mängud erinevate sotsiaalsete rollide katsetamiseks, Eestis asuvate esiaja või vanaaja ajaloomälestiste uurimine, esiaegsete ja vanaaegsete ravivõtete uurimine ja katsetamine (õpetaja juhendamisel)</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Tartumaal asuva Jääaja Keskuse külastus, Eestis asuvate muinaslinnuste (varemete) külastused, Eesti Rahva Muuseumi külastus.</p>

III kooliastmes käsitletakse valitud näiteid keskajast, uusajast ja olulisemaid suundumusi lähiajaloo.

7. klass - keskaeg

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) iseloomustab keskaega selle põhitunnuste kaudu; 2) nimetab keskaegsete kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; 3) toob keskaegsete allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel keskaegsete ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu keskajal; 6) analüüsib Euroopa riikide arengut keskaja jooksul mõne riigi näitel; 7) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal keskaegset elukorraldust maal ja linnas; 8) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi; 9) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid keskajal ja võrdleb neid tänapäeva inimeste võimaluste ja valikutega; 10) kirjeldab, kuidas oli keskaja maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest; 11) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast keskajal; 12) analüüsib keskaegsete allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika 	<p>Võimalikud praktilised tööd: ajaloolise linnuse või muu arhitektuurinäite joonise/maketi koostamine, keskaegsete ajalooallikate uurimine, narratiivi koostamine igapäevaelust keskajal, mängud erinevate sotsiaalsete rollide katsetamiseks, Eestis asuvate keskaegsete ajaloomälestiste uurimine, keskaegsete ravivõtete uurimine ja katsetamine (õpetaja juhendamisel)</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Eestis asuvate keskajal rajatud linnuste külastamine (nt Rakvere ordulinnus, Haapsalu piiskopilinnus, Kuressaare loss, Narva linnus), Tallinna vanalinna külastus, Tartu Linnamuuseumi keskaja-teemaliste muuseumitundide külastus, Eesti Rahva</p>

<p>sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <p>13) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi keskaegses kontekstis;</p> <p>14) toob näiteid keskaegsest kultuuripärandist;</p> <p>15) märkab kodukoha keskaegset kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</p> <p>16) märkab Eesti, Euroopa ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</p> <p>17) teab, kuidas arenes meditsiin keskaja jooksul ja mis võtteid kasutati sel ajal haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <p>18) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on keskajal loodusesse suhtunud;</p> <p>19) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase olid keskajal seotud loodusressursside kasutamisega.</p>	<p>Muuseumi külastus, Niguliste muuseumi külastus</p>
---	---

8. klass - uusaeg

<p>Õpitulemused</p>	<p>Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks</p>
<p>Õpilane:</p> <p>1) iseloomustab uusaega selle põhitunnuste kaudu;</p> <p>2) nimetab erinevate uusaegsete kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate uusaegsete kunstistiilide arhitektuurinäiteid;</p>	<p>Võimalikud praktilised tööd: uusaegse arhitektuurinäite joonise/maketi koostamine, uusaegsete ajalooallikate uurimine, narratiivi koostamine</p>

<p>3) toob uusaegsete allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</p> <p>4) arutleb märksõnade või küsimuste toel uusaegsete ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <p>5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud uusaegse Eesti ajalugu;</p> <p>6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;</p> <p>7) analüüsib Euroopa riikide arengut uusaja jooksul mõne riigi näitel;</p> <p>8) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;</p> <p>9) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust uusajal;</p> <p>10) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <p>11) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal uusaegset elukorraldust maal ja linnas;</p> <p>12) toob näiteid uusaegsetest rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;</p> <p>13) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <p>14) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal ja võrdleb neid tänapäeva inimeste võimaluste ja valikutega;</p> <p>15) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust uusaja jooksul;</p> <p>16) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest uusajal ning ühiskonnas toimunud muutustest</p>	<p>igapäevaelust uusajal, mängud erinevate sotsiaalsete rollide katsetamiseks, Eestis asuvate uusaegsete ajaloomälestiste uurimine, uusaegsete ravivõtete uurimine ja katsetamine (õpetaja juhendamisel)</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Tartus asuva 19. sajandi linnakodaniku muuseumi külastus, Tartu Ülikooli muuseumi külastus, Eesti Rahva Muuseumi külastus.</p>
---	---

uusaja jooksul;

17) kirjeldab, kuidas oli uusaja maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;

18) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast uusajal;

19) analüüsib uusaegsete allikate usaldusvärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;

20) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi uusaegses kontekstis;

21) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale uusajal;

22) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused uusajal ja tänapäeval;

23) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;

24) toob näiteid uusaegsest kultuuripärandist;

25) märkab kodukoha uusaegset kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;

26) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;

27) märkab uusaegse Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;

28) teab, kuidas arenes meditsiin uusaja jooksul ja mis võtteid kasutati sel ajal haiguste

ja epideemiatega võitlemisel; 29) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed uusajal loodusesse suhtusid; 30) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase olid uusajal seotud loodusressursside kasutamisega.	
--	--

9. klass - lähiajalugu

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
Õpilane: 1) iseloomustab lähiajalugu selle põhitunnuste kaudu; 2) nimetab erinevate lähiajalooliste kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; 3) toob lähiajalooliste allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel lähiajaloo toimunud sündmuste ja nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud lähiajaloo Eesti ajalugu; 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; 7) analüüsib Euroopa riikide arengut lähiajaloo mõne riigi näitel; 8) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust	Võimalikud praktilised tööd: lähiajaloolise arhitektuurinäite joonise/maketi koostamine, lähiajalooliste ajalooallikate uurimine ja analüüs, narratiivi koostamine igapäevaelust lähiajaloo, mängud erinevate sotsiaalsete rollide katsetamiseks, Eestis asuvate lähiajalooliste ajaloomälestiste uurimine, ajalehe või ajakirja koostamine lähiajaloo teemadel, väitluse korraldamine lähiajaloo

<p>lähiajaloo;</p> <p>9) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</p> <p>10) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal lähiajaloolist elukorraldust maal ja linnas;</p> <p>11) toob näiteid lähiajaloo toimunud rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;</p> <p>12) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;</p> <p>13) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid lähiajaloo ja võrdleb neid tänapäeva inimeste võimaluste ja valikutega;</p> <p>14) teab demokraatia iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ning toob näiteid demokraatia arengust lähiajaloo tänapäevani;</p> <p>15) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;</p> <p>16) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest lähiajaloo ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p> <p>17) kirjeldab, kuidas oli lähiajaloo maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;</p> <p>18) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast lähiajaloo;</p> <p>19) analüüsib lähiajalooliste allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <p>20) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi lähiajaloolises</p>	<p>teemal</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Vabamu külastus, KGB kongide muuseumi külastus Tartus, Ahjal asuva Friedebert Tuglase muuseumi külastus, Võnnu vana koolimaja külastus, Eesti Sõjamuuseumi külastus, Eesti Rahva Muuseumi külastus</p>
---	--

kontekstis;

- 21) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis oli iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale lähiajaloo ning mis on neile iseloomulik tänapäeval;
- 22) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused lähiajaloo ja tänapäeval;
- 23) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- 24) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 25) toob näiteid lähiajaloolisest kultuuripärandist;
- 26) märkab kodukoha lähiajaloolist kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 27) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- 28) märkab Eesti ja maailma lähiajaloolise kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 29) teab, kuidas arenes meditsiin lähiajaloo ja mis võtteid kasutati sel ajal haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 30) selgitab ja toob näiteid, kuidas suhtusid lähiajaloo inimesed loodusesse;
- 31) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase oli seotud loodusressursside kasutamisega lähiajaloo ja kuidas on need seotud kaasajal.

4. Ühiskonnaõpetus

4.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastme lõpus õpitakse Võnnu Keskkoolis ühiskonnaõpetust eraldi aina.

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3. Teab, et kõik inimesed on seaduse	1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega. 2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.

<p>ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.</p> <p>4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.</p> <p>5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.</p> <p>6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</p> <p>7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p> <p>8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.</p> <p>9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p> <p>10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</p> <p>11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>12. Käitub teadliku tarbijana.</p>	<p>3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.</p> <p>4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.</p> <p>5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.</p> <p>6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.</p> <p>7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.</p> <p>8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</p> <p>9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p> <p>10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.</p> <p>11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.</p> <p>12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.</p> <p>13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.</p>
---	---

	<p>14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</p> <p>15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p> <p>16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.</p>
--	---

4.3. Õppeainete õpitulemused ja õppesisu klassiti

II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid.

6. klass

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt; 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest; 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid; 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi; 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena; 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust; 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi; 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud; 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal; 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli 	<p>Võimalikud praktilised tööd: kogukonna töös osalemine, vabatahtliku töö katsetamine, õpilasesinduse töös osalemine, (kogukondliku) ürituse korraldamine (kogu klassiga), oma nädala või kuu plaani koostamine ja sellest kinnipidamine, enda või pere eelarve koostamine</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Riigikogu külastus, Riigikohtu külastus, teiste Eesti kohtuasutuste külastused, Eesti Panga muuseumi külastus,</p>

<p>koolielu kujundamisel;</p> <p>11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;</p> <p>12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;</p> <p>13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;</p> <p>14) kasutab viitamist nõuetekohaselt;</p> <p>15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;</p> <p>16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;</p> <p>17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;</p> <p>18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda;</p> <p>19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;</p> <p>20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;</p> <p>21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;</p> <p>22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;</p> <p>23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;</p> <p>24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;</p> <p>25) koostab eelarve etteantud piirides;</p> <p>26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;</p> <p>27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.</p>	<p>Võnnus, Kastre vallas ja Tartumaal toimetavate ettevõtete ja riigiasutuste külastamine</p>
---	---

III kooliastmes käsitletakse ühiskonda, ühiskonnaelu valdkondi ja sotsiaalseid suhteid ning riigi ja valitsemisega seotud teemasid.

9. klass

Õpitulemused	Võimalused praktilisteks töödeks ja õppekäikudeks
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; 3) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid; 4) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 5) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 7) selgitab avaliku konkursi tähtsust; 8) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; 9) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; 10) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; 11) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 12) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale; 13) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; 	<p>Võimalikud praktilised tööd: kogukonna töös osalemine, vabatahtliku töö tegemise katsetamine, õpilasesinduse töös osalemine, (kogukondliku) ürituse korraldamine (kogu klassiga), oma nädala või kuu plaani koostamine ja sellest kinnipidamine, enda või pere eelarve koostamine ja analüüs, väitluse korraldamine ühiskonnaõpetuse teemadel, õpilasfirma loomine ja selle tegevuses osalemine</p> <p>Võimalikud õppekäigud: Riigikogu külastus, Riigikohtu külastus, teiste Eesti kohtuasutuste külastused, Eesti Panga muuseumi</p>

- 14) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;
- 15) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;
- 16) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- 17) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;
- 18) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;
- 19) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- 20) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- 21) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- 22) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;
- 23) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- 24) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- 25) tunneb ära valeuudise ja propaganda ning teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- 26) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 27) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- 28) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;

külastus; Võnnus, Kastre vallas, Tartumaal ja/või Eestis üldiselt toimetavate ettevõtete ja riigiasutuste külastamine, võimalusel Euroopa Liiduga seotud asutuste külastamine

29) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi; 30) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris; 31) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet; 32) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 33) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist; 34) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit; 35) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas; 36) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohtulukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.	